

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ "НАВЧАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ" У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті здійснено категоріальний аналіз поняття "навчальна інформація", подано його видо-родову характеристику в контексті вивчення діяльності викладача вищого навчального закладу.

У "Державній програмі підготовки і перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської інтеграції України на 2004 – 2007 роки" йдеться про необхідність підвищення якості проектування навчальної інформації, досягнення відповідності між змістом навчання і знаннями, вміннями і навичками, необхідними для певної професійної діяльності, а також про наближення їх до європейських стандартів [1: 34].

Питання оновлення навчальної інформації привертало увагу багатьох дослідників (Д.І. Блюменау, Н.П. Ващекін, С.У. Гончаренко, Л.Д. Квіртія, К. Колін, В.В. Красєвський, Н.В. Кузьміна, М.М. Левін, І.Я. Лернер, А.С. Медведева, В.І. Орлов та ін.). Проте проблема інформаційного забезпечення вищої навчальної школи на засадах євроінтеграційних процесів є практично не розробленою і потребує всебічного вивчення.

Основою проведення нашого дослідження є чітке окреслення певного комплексу категорій і понять, що зумовлюють його теоретичне обґрунтування та впровадження в практичну діяльність вищого навчального закладу. Визначений аспект і став метою нашого наукового пошуку.

Термін "інформація" як наукове поняття вперше був застосований у теорії журналістики в 20-30-ті роки минулого століття. На той час "інформацію" трактували як опис фактів, а зв'язок інформації та публіцистики – як коментування цих фактів. Цей період характеризується спробами дослідити джерела інформації, до яких належать новизна, достовірність, важливість, а також взаємовідносини між споживачами інформації та інформацією загалом [2].

Спроби сформулювати поняття "інформація" здійснювалися в різних галузях наук. Існує велика кількість визначень категорії, що розглядається [3]. Цей факт свідчить, що феномен інформації є явищем багатограним, якості якого в певних конкретних ситуаціях виявляються по-різному.

"Радянський енциклопедичний словник" (1981) стверджує, що слово "*інформація*" походить від лат. informatio – роз'яснення, викладення. Спочатку це були відомості, які люди передавали усним, письмовим чи будь-яким іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів тощо).

З середини ХХ ст. слово "інформація" стало загальнозживаним поняттям, що означало обмін відомостями між людьми, між людиною й автоматом, автоматом і автоматом. С.І. Ожегов трактує "інформацію" як: 1) відомості про навколишній світ й процеси, які відбуваються в ньому, що сприймаються людиною чи приладом; 2) відомості про положення справ в різних галузях життя.

І.В. Мелик-Гайказян у науковій роботі "Інформаційні процеси і реальність" зазначає, що "дати достатньо загальне означення змісту терміна "інформація" взагалі неможливо, оскільки воно принципово невизначено, а тому і надалі необхідно використовувати окремі означення, які склались в різних галузях наукового знання" [4: 192].

К. Колін, доктор технічних наук, на основі аналізу існуючих підходів до визначення категорії "інформація" виділяє два основні – атрибутивний і функціональний. Представники атрибутивного підходу (А. Урсул) розглядають "інформацію" як невід'ємну якість матерії, яка може виявити себе в різних об'єктах, процесах і явищах живої і неживої природи [5: 34]. Прихильники функціонального підходу (Г.А. Югай, Л.Н. Сервін) стверджують, що інформація є результатом діяльності людської свідомості, а тому її не може бути в неживій природі, але за таких умов можливе існування інформації в біологічних об'єктах.

В. Колін трактує термін "інформація" як "об'єктивну якість реальності, яка виявляється в неоднорідності (асиметрії) розподілення матерії та енергії в просторі і часі; в нерівномірності протікання всіх процесів, які відбуваються в світі живої і неживої природи, в тому числі суспільстві та свідомості людини" [5: 35]. Ми погоджуємося з думкою В. Коліна, що інформація це не плід нашої уяви, не продукт діяльності свідомості людини, а реальний фізичний феномен, який характеризує стан і рух матерії чи енергії, з якими вона тісно пов'язана і які є її носіями.

С.У. Гончаренко дає уточнення до проблеми, що досліджується з точки зору педагогіки, і трактує *інформацію* як "одне із загальних понять науки; в широкому розумінні: це нові відомості про навколишній світ, одержані в результаті взаємодії з ним. У педагогіці і психології під *інформацією* розуміють зміст будь-якого повідомлення, дані про щось, які розглядаються в аспекті передачі їх у часі і просторі" [6].

Одне із найбільш загальних визначень поняття "інформація" належить академіку В. Глушкову. Інформацією він називає "міру неоднорідності розподілення матерії і енергії в просторі і часі, міру змін, якими супроводжуються всі процеси, які відбуваються в світі" [7].

Учені виділяють деякі властивості інформації – відносність і кількість. Відносність інформації виявляється тоді, коли різні дослідники одного й того самого об'єкта, процесу чи явища мають свій власний досвід і їх дії спрямовані на виявлення нової інформації. Кількість інформації є мірою складності організованих систем, що дає можливість виявити кількісну оцінку рівня цієї складності.

Автор теорії інформації К. Шеннон наприкінці 40-х років запропонував одиницю виміру інформації – біт. Кожному сигналу в теорії К. Шеннона належить апріорна ймовірність його появи. Чим менша ймовірність

появи того чи іншого сигналу, тим більше інформації він несе для користувача. Формула К. Шеннона визначає залежність кількості інформації від числа подій та від імовірності здійснення цих подій. Інформація дорівнює нулю, коли можлива одна подія. Зростання кількості цих подій впливає на її отримання. Поява математичного апарату вимірювання інформації спочатку знайшла велике коло прихильників у різних галузях науки, разом з тим стало зрозумілим, що розроблена теорія не охоплює все навантаження змісту інформації і відволікає від семантичного боку повідомлення.

А.С. Медведєва виділяє такі основні види інформації: *соціальна, наукова, педагогічна* [8]. Категорійний аналіз тверджень вітчизняних і зарубіжних науковців стосовно окреслених видів інформації дав змогу трактувати їх наступним чином:

- *соціальна інформація* – продукт діяльності суспільства і природи, відображення різноманітності суспільних відносин. Основними її різновидами є економічна, соціально-політична, ідеологічна, правова, наукова, естетична, етична інформація;

- *наукова інформація* – це соціально організована та високо спеціалізована діяльність і вироблення нових наукових знань та їх використання в різних сферах практики. Вона охоплює не тільки закони і закономірності, але й неінваріантні елементи – явища, умови та факти, що їх відображають.

Оскільки темою нашого дослідження є інформаційне забезпечення діяльності вищої школи, розглянемо ознаки "*педагогічної інформації*" більш детально.

Педагогічна інформація "постає як результат пізнавальної діяльності у вигляді окремих фрагментів чи цілісних систем логічних висловлювань, гіпотетичних уявлень, теорій, суджень і висновків щодо закономірностей розвитку антропологічних та інтелектуальних можливостей соціального феномена – людини, а також відомостей про організацію і перетворення "самопізнавальних" систем науки, апарату пошуку й управління потоком її інформації про комунікативні зв'язки у світовому масштабі" [3]. А. Шміте визначає поняття *педагогічної інформації* як "дані, що характеризують стан конкретного об'єкта управління за певний період, а також усі дані про зовнішнє середовище, необхідні для управління школою". Слід зауважити, що А. Шміте отожднює поняття педагогічної та управлінської інформації, що, на наш погляд, не є правомірним, оскільки об'єктом управління не завжди може бути педагогічний процес, ним може бути педагогічний персонал, фінансово-господарська діяльність або інші види діяльності.

Педагогічна інформація, за словами Л.Д. Квіртія, складається з наукової, навчальної, інструктивної, емпірико-утилітарної, адміністративно-управлінської, рекомендованої інформації. Він визначає, що навчальну інформацію часто називають навчально-дидактичною інформацією, тобто науково обґрунтованою, і вона є складовою педагогічної інформації [3]. Змістовний ланцюжок видо-родової характеристики поняття "*інформація*" є представлений на рис. 1.

Категорію "*навчальної інформації*", на наш погляд, можна розглядати й у контексті проблеми "*змісту освіти*", оскільки І.Я. Лернер подає "інформацію" як один із його структурних компонентів:

1. Інформація, яка підлягає засвоєнню (навчальна інформація) та охоплює знання, накопичені людством (основні ідеї, концепції, теорії, поняття науки), а також знання про шляхи, методи пізнання, типи і способи розумових дій.
2. Способи діяльності – уміння, навички.
3. Досвід емоційно-ціннісного ставлення до знань.
4. Досвід творчої діяльності [9].

Н.В. Кузьміна характеризує *навчальну інформацію* як один із п'яти структурних елементів педагогічної системи і визначає її як засіб, завдяки чому повинні бути досягнені цілі, для яких була створена педагогічна система [10].

У процесі проектування існує такі "три типи інформації: інформація, яку задають (учбова інформація, яка міститься в державних документах і регулює діяльність педагогічної системи); інформація, яку пред'являють (продукт творчості самого викладача, який відбирає і композиційно конструює інформацію на базі власних уяв про послідовність, засоби, методи, форми); засвоєна інформація (результат творчості викладача і студента, яка складає фонд майбутньої професійної компетенції студента" [10: 78].

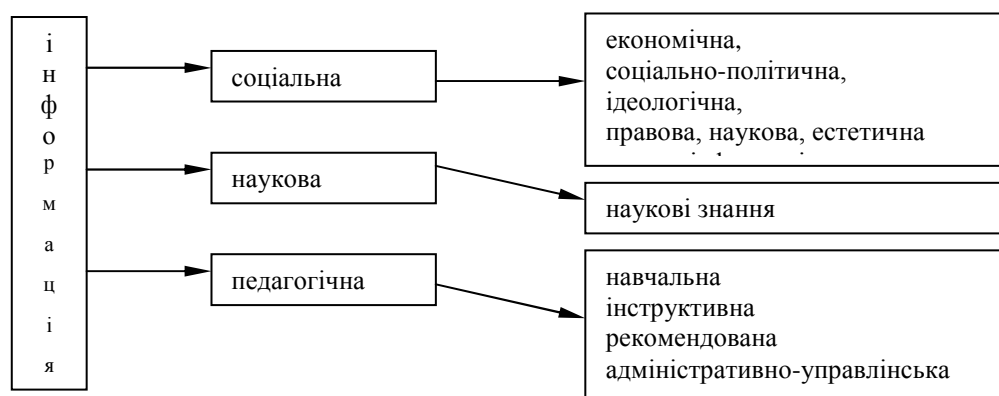

Рис. 1. Ланцюжок видо-родової характеристики поняття "інформація".

Виходячи із загальної мети та завдань нашого дослідження, можна констатувати, що під навчальною інформацією слід розуміти нові відомості, повідомлення, дані, що отримують студенти у ході навчально-пізнавального процесу та на основі яких формуються нові уміння й навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вища освіта України і Болонський процес / За ред. В.Г. Кременя – Тернопіль.: Богдан, 2004. – 281 с.
2. Блюменау Д.И. Информация и информационный сервис. – Л.: Наука, 1989. – 192 с.
3. Квиртия Л.Д. Методические вопросы теории и практики педагогической информации. Обзорная информация. – Выпуск XII. – М.: НИИ ОПАПН СССР. – 1976. – 63 с.
4. Мелик-Гайказян И.В. Информационные процессы и реальность. – М., 1998. – 192 с.
5. Колин К. Феномен информации и философские основы информатики // ВВШ. – 2003. – №11. – С. 33 – 37.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
7. Глушков В.М. О кибернетике как науке // Кибернетика, мышление, жизнь. – М., 1964.
8. Медведева А.С. К вопросу о сущности информации // Наука і освіта. – Одеса, 2000. – №4. – С. 20-23.
9. Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности. – М.: Знание, 1980.
10. Кузьмина Н.В. Основы вузовской педагогики. Уч. пособие для студентов университета. – Л., 1972. – 308 с.

Матеріал надійшов до редакції 06. 02. 2006 р.

Кравец Е.Е. Категориальный анализ понятия "учебная информация" в контексте изучения профессионально-педагогической деятельности преподавателя высшего учебного заведения.

В статье подается категориальный анализ понятия "учебная информация" и его видо-родовая характеристика в контексте изучения деятельности преподавателя высшего учебного заведения.

Kravets O.E. The categorial analysis of educational information in the context of teacher's professional activity at an institution higher learning.

The article deals with the categorial analysis of educational information and its typological properties in the context of teacher's professional activity at an institution of higher learning.